

Badanie sytuacji młodzieży i młodych dorosłych zagrożonych wykluczeniem społecznym z warszawskiej dzielnicy Praga Północ

RAPORT Z BADANIA
WOJCIECH GOLA

Spis treści

Wstęp. Problem wykluczenia społecznego młodzieży z dzielnicy Praga Północ	2
Informacja o badaniu	5
Wyniki badania	7
Spędzanie czasu wolnego	7
Zdrowie i zachowania ryzykowne	8
Sytuacja mieszkaniowa	12
Relacje społeczne, sytuacja rodzinna	13
Edukacja, praca, zatrudnienie i kwalifikacje zawodowe	16
Doświadczenia instytucjonalne	18
Wsparcie i potrzeby	19
Wnioski i rekomendacje	22
Kondycja fizyczna i psychiczna młodych osób	22
Trudna sytuacja na rynku pracy	22
Trudna sytuacja rodzinna	23
Wykluczenie mieszkaniowe	23
Niski poziom aktywności kulturalnej	24
Doświadczenia instytucjonalne oraz problemy związane z podejmowaniem zachowań nielegalnych i przestępczych	24
Współzależność czynników wykluczenia i działania profilaktyczne	25
Bibliografia	28
Aneks	30
Kwestionariusz wywiadu	30

Wstęp. Problem wykluczenia społecznego młodzieży z dzielnicy Praga Północ

W 2014 roku Urząd m. st. Warszawy przedstawił mapę kumulacji problemów społecznych. Powstała ona na podstawie analizy częstotliwości występowania problemów społecznych na terenie miasta.¹ Wśród problemów branych pod uwagę w trakcie analizy były liczba rodzin w których występuje bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych, liczba dzieci w rodzinach korzystających ze wsparcia OPS, liczba dzieci w rodzinie, w których sporządzono Niebieską Kartę, liczba skierowań do pieczy zastępczej, liczba dzieci i młodzieży w wieku 5 – 18 lat, na które pobierane są świadczenia rodzinne oraz liczba osób uprawnionych do pobierania świadczeń z Funduszu Alimentacyjnego. Jedną z dzielnic, w której zidentyfikowano szczególne skumulowanie się powyższych problemów jest Praga Północ, ze szczególnym uwzględnieniem obszarów Nowej Pragi, Starej Pragi i Szmulowizny.

Wskaźniki wykorzystane do wytyczenia zagrożonych rejonów pozwalają zidentyfikować je jako miejsca o podwyższonym ryzyku zachodzenia procesów prowadzących do wykluczenia rodzin, dzieci i młodzieży. Małgorzata Michel, badaczka zjawiska marginalizacji dzieci i młodzieży w dużych miastach, określa tego typu regiony jako „zaniedbane”, „zakłète”, „wykluczone” czy „peryferyjne”. Jak zauważa: „cechami wszystkich tych miejsc, oprócz pauperyzacji, dużej koncentracji biedy, często przeludnienia i bezrobocia, są koncentracja zjawisk dewiacyjnych i nasilenie zjawisk patologicznych (takich jak uzależnienia), dysfunkcjonalność rodzin i pełnionych przez mieszkańców ról społecznych, przestępczość, nieprzestrzeganie społecznych norm i obyczajów, przemoc domowa.”² Czynniki te wpływają na ograniczanie szans rozwojowych i aktywnego uczestnictwa dzieci i młodzieży w życiu społecznym. Co więcej, procesy socjalizacji powodują, że młodzież reprodukuje i utrwała zaistniały stan rzeczy. Badania społeczne pokazują, że pomimo zmniejszania się zasięgu biedy w Polsce, istnieje tendencja do „zastygania”, utrwalania biedy w określonych gminach i przestrzeniach miejskich, co prowadzi do zagrożenia dziedziczeniem biedy i wykluczenia społecznego.³ Zjawisko to pogłębiane jest w przestrzeniach wykluczonych przez „słabość instytucji, z jakimi ma kontakt rodzina z dziećmi, żyjąca w trudnych warunkach: brak przedszkoli, skomercjalizowana szkoła, trudno dostępna służba zdrowia”.⁴

¹ <https://warszawarodzinnna.um.warszawa.pl/dzieci-ce-strefy-wsparcia-stonoga>

² M. Michel, *Światy dziecięce i młodzieżowe – życie w zakłètech rewirach polskich miast* w: K. Szafraniec (red.), *Młodzi 2018. Cywilizacyjne wyzwania, edukacyjne konieczności*, Warszawa 2019, s. 119.

³ W. Warzywoda-Kruszyńska, K. Kruszyński, *Dziedziczenie biedy i wykluczenia społecznego – w perspektywie lokalnej polityki społecznej*, w: R. Szarfenberg (red.), *Polski raport Social Watch 2010. Ubóstwo i wykluczenie społeczne w Polsce*, Warszawa 2011, s. 49

⁴ Tamże, s. 62.

W tym kontekście, młodzi ludzie, którzy dorastają w miejscach wykluczonych i doświadczają zróżnicowanych problemów społecznych mogą być uznawani jako specyficzna grupa kategoriałna, do której kierowane powinny być szczególne działania edukacyjne, profilaktyczne i socjalne. W modelu Organizowania Społeczności Lokalnej grupy kategoriałne definiuje się jako „społeczności/grupy, które ze względu na szczególnie trudną sytuację życiową, dysfunkcje i ograniczenia wymagają «niestandardowego» podejścia. Łatwiej jest udzielać zindywidualizowanego wsparcia, ukierunkowanego na choćby częściowe usamodzielnienie, w ramach programów organizowanych dla ogółu osób z danej grupy, uwzględniających jej specyficzną sytuację”.⁵

W powiązaniu z czynnikami wynikającymi z miejsca zamieszkania, młodzi ludzie należący do tej grupy narażeni są na szereg problemów, które przyczyniać się mogą do znalezienia się w sytuacji marginalizacji społecznej. Wśród problemów wskazywanych przez Magdaleny Dudkiewicz⁶, w szczególny sposób mogą dotyczyć młodzieży, do której odnosi się realizowane badanie, takie zjawiska jak trudna sytuacja młodych osób na rynku pracy, niski w porównaniu z innymi grupami wiekowymi poziom tzw. uogólnionego zaufania społecznego, słaba kondycja fizyczna i psychiczna młodych ludzi, niski poziom aktywności kulturalnej, nastoletnie rodzicielstwo, a także wychowanie się poza naturalnym środowiskiem rodzinnym, wielodzietność oraz niepełne rodziny jako czynniki, których występowanie potencjalnie może prowadzić do problemów finansowych rodziny.

W obszarze rynku pracy i aktywności zawodowej zagrożenie dla młodzieży wynika z „braku doświadczenia zawodowego i niskich kwalifikacji oraz braku umiejętności i gotowości do dostosowania ich do wymagań zmieniającego się dynamicznie rynku pracy, niskiego poziomu kluczowych kompetencji przydatnych w pracy zawodowej (...), słabego osadzenia na rynku pracy i niewykształconego kapitału społecznego w potencjalnych miejscach pracy.”⁷ Trudną sytuację młodych osób pogłębia bycie zatrudnianym na umowach cywilnoprawnych lub czasowych, co wpływa na brak stabilności w zatrudnieniu i ogranicza możliwość planowania rozwoju, co skutkuje coraz późniejszym usamodzielnianiem się. Szczególnie narażone na wykluczenie są osoby przebywające poza edukacją, szkoleniami i pracą (NEET). Wśród czynników wskazywanych jako zwiększające prawdopodobieństwo przynależności do tej grupy znajdują się, między innymi, niskie wykształcenie, niskie wykształcenie rodziców, miejsce zamieszkania, bezrobocie rodziców czy rozwód rodziców.⁸

Czynniki związane ze środowiskiem życia, a w szczególności środowiskiem rodzinnym wpływają także na sytuację zdrowotną młodych osób. Badania HSBC potwierdzają, że struktura i zamożność

⁵ B. Bąbska, M. Dudkiewicz, P. Jordan, T. Kaźmierczak, E. Kozdrowicz, M. Mendel, M. Popłońska-Kowalska, M. Rymsza, B. Skrzypczak, *Model środowiskowej pracy socjalnej / organizowania społeczności lokalnej*, Warszawa 2014, s. 57.

⁶ M. Dudkiewicz, *Przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu młodzieży*, w: M. Jeżowski, J. Dąbrowska-Resiak (red.), *Polityka młodzieżowa w Polsce. Encyklopedia Komisji Europejskiej youth Wiki, tom 1*, Warszawa 2019, s. 102.

⁷ Tamże, s. 102-103

⁸ K. Kutwa, *Polski i europejski rynek pracy. Dla młodych?*, w: K. Szafraniec (red.), *Młodzi 2018. Cywilizacyjne wyzwania, edukacyjne konieczności*, Warszawa 2019, s. 88.

rodziny wpływają na podejmowanie zachowań ryzykownych oraz problemy zdrowotne wśród młodzieży. Obecność obojga rodziców w domu wpływa na ograniczenie używania substancji psychoaktywnych i innych zachowań ryzykownych (wczesna inicjacja seksualna, zachowania agresywne, takie jak bójki i dręczenie innych uczniów w szkole).⁹ W ubogich rodzinach obserwowane jest natomiast pogarszanie się wskaźników w takich obszarach, jak higiena jamy ustnej, ogólne zadowolenia z życia, wsparcia ze strony rodziców, osiągnięcia szkolne i aktywność fizyczna.¹⁰

Środowisko dorastania może również negatywnie wpływać na osiągnięcia edukacyjne młodzieży, co skutkuje ograniczonymi szansami rozwojowymi. Jak pokazują międzynarodowe badania „Polska, obok Włoch, Słowacji i Turcji, zajmuje jedną z najwyższych pozycji pod względem nierówności edukacyjnych. Spośród osób mających rodziców z wyższym wykształceniem 80% kończy studia, a wśród osób, których rodzice nie zdobyli wyższego wykształcenia, tylko 29%”.¹¹ W badaniach CBOS wykazano natomiast, że wśród „osób w wieku 25–34 lat, których rodzice posiadali wyższe wykształcenie, 73% zdobyło wykształcenie wyższe, ze średnim zawodowym wykształceniem rodziców 45% miało wyższe wykształcenie, z wykształceniem średnim ogólnym rodziców – 34%, z wykształceniem zasadniczym zawodowym rodziców – 15%, z wykształceniem podstawowym rodziców – 7%”.¹²

Kolejnym aspektem wykluczenia, który może dotyczyć młode osoby, biorące udział w badaniu jest wykluczenie mieszkaniowe, które definiowane jest jako „zjawisko obejmujące sytuację zarówno niestabilnego i niezabezpieczonego mieszkania, jak i sytuację nieadakwatego zamieszkiwania. Wykluczenie w tej sytuacji nie obejmuje tylko fizycznych problemów z mieszkaniem (dachem nad głową), ale także problemy z nawiązywaniem relacji społecznych czy uregulowaniami administracyjnymi i prawnymi”.¹³ Dotyczyć one może ono osób zagrożonych eksmisją, doświadczających przemocy, zamieszkujących substandardowe lub przeludnione mieszkania.¹⁴

Jak pokazuje powyższy przegląd źródeł, zjawisko wykluczenia młodzieży nie ogranicza się do jednego wybranego problemu społecznego, lecz jest wynikiem złożonych procesów i wzajemnie na siebie wpływających czynników społecznych, rodzinnych, ekonomicznych czy edukacyjnych. W związku z tym diagnoza problemów doświadczanych przez młodych ludzi z Pragi Północ oraz ich potrzeb w zakresie wsparcia społecznego wymaga przyjęcia możliwie szerokiej perspektywy w badaniu zjawiska wykluczenia społecznego młodzieży i młodych dorosłych z zagrożonych obszarów tej dzielnicy.

⁹ J. Mazur (red.), *Zdrowie i zachowania zdrowotne młodzieży szkolnej w Polsce na tle wybranych uwarunkowań socjodemograficznych. Wyniki badań HBSC 2014*, Warszawa 2015, s. 232.

¹⁰ Tamże, s. 233.

¹¹ P. Długosz, *Różnicowanie się szans edukacyjnych i życiowych młodzieży. Casus peryferii*, w: K. Szafranec (red.), *Młodzi 2018. Cywilizacyjne wyzwania, edukacyjne konieczności*, Warszawa 2019, s.109.

¹² Tamże, s. 109.

¹³ P. Olech, *Wykluczenie mieszkaniowe*, R. Szarfenberg (red.), *Polski raport Social Watch 2010. Ubóstwo i wykluczenie społeczne w Polsce*, Warszawa 2011, s. 113.

¹⁴ Tamże.

Informacja o badaniu

Badanie dotyczące sytuacji młodych osób z Pragi Północ w wieku 15-25, którzy są zagrożeni wykluczeniem społecznym zostało zrealizowane przy dofinansowaniu Wojewody Mazowieckiego w ramach projektu „Ulica 15-25”. Celem badania było uzyskanie informacji na temat doświadczanych przez młodych ludzi z obszaru dzielnicy Praga Północ, problemów społecznych oraz ich potrzeb w zakresie wsparcia społecznego. Wyniki badania służyć będą zaplanowaniu działań profilaktycznych oraz interwencyjnych kierowanych do tej grupy osób.

Na podstawie rozpoznania dostępnych wyników badań i analiz oraz doświadczeń pracowników Stowarzyszenia GPAS Praga Północ z wieloletniej współpracy z dziećmi i rodzinami możliwe było określenie problemów, których dotyczy prowadzone badanie. Przeprowadzone badanie wśród młodych ludzi należących do grupy w sytuacji zagrożenia wykluczeniem społecznym obejmuje następujące zagadnienia:

- sposób spędzania czasu wolnego,
- zachowania ryzykowne i zdrowotne oraz dostęp do służby zdrowia,
- sytuacja mieszkaniowa,
- relacje społeczne,
- sytuacja edukacyjna i zawodowa,
- doświadczenia instytucjonalne,
- oczekiwania dotyczące wsparcia.

Dobór uczestników badania był celowy, wynikający z określenia charakterystyki grupy, do której planowane jest podjęcie działań społecznych. W założeniu, uczestnikami badania miały być osoby w wieku 15-25 lat, zamieszkujące dzielnicę Praga Północ, które dodatkowo spełniały co najmniej jeden z określonych warunków (uzależnienie lub ryzyko uzależnienia związane z częstym korzystaniem ze środków psychoaktywnych, nadzór kuratora sądowego, toczące się postępowanie karne i ryzyko umieszczenia w zakładzie karnym/poprawczym/ośrodku szkolno-wychowawczym, bezdomność lub zagrożenie bezdomnością związane z trudną sytuacją mieszkaniową/rodzinną, bycie w pieczy zastępczej, przebywanie w MOS, MOW, placówce opiekuńczo-wychowawczej lub interwencyjnej albo w zakładzie karnym, nie kontynuowanie edukacji się, brak zatrudnienia). Ostatecznie, w trakcie badania, badacze w przeważającej większości docierali do osób między 18 a 25 lat. Większość napotkanych na ulicach osób poniżej 18 roku życia nie spełniało kryteriów, jakie przyjęto dla grupy badanej. Wywiady były anonimowe, przeprowadzane przez pracowników Stowarzyszenia GPAS Praga Północ. Badanie miało formę indywidualnych wywiadów kwestionariuszowych z napotkanymi w przestrzeni Pragi Północ młodymi ludźmi: na podwórkach, w bramach, na skwerkach. Znaczna

większość respondentów została napotkana w kwartale ulic: Stalowa, Wileńska, Szwedzka, 11 Listopada. Wywiady z kilkoma osobami przeprowadzono na ulicach Brzeskiej i Żąbkowskiej. Uczestnicy byli informowani o celu badania i poufności zbieranych informacji, oraz o źródle finansowania projektu. Średni czas bezpośredniego przeprowadzania wywiadu to szacunkowo 20 minut.

Ze względu na tematykę badania i określoną grupę odbiorców zakładano trudności z dotarciem do respondentów, którzy chcieliby wziąć w nim udział. Trudności te mogły wynikać z tego, że pytania dotyczyły wrażliwych informacji, takich jak używanie substancji psychoaktywnych czy nielegalna działalność zarobkowa. Ponadto zakładano, że osoby spełniające kryteria doboru do grupy badanej mogą przejawiać postawy niechętnie kontaktom i udzielaniu informacji osobom nieznanym lub powiązanim z publicznymi instytucjami. Z tego powodu terenowa część badania prowadzona była przez pracowników Stowarzyszenia GPAS Praga Północ. Osoby prowadzące badanie od wielu lat pracują aktywnie na obszarze Pragi Północ, realizując projekty środowiskowe kierowane do dzieci i młodzieży – dobrze znają teren, miejsca spędzania czasu młodych ludzi i mają kontakty z młodzieżą. Podejście to pozwoliło na uzyskanie możliwie rzetelnych informacji w trakcie badania, ponieważ pracownicy Stowarzyszenia GPAS mogli uzyskać zaufanie i nawiązać kontakt z młodymi ludźmi. Uczestnicy badania byli rekrutowani spośród osób korzystających w przeszłości z oferty Stowarzyszenia GPAS oraz spośród nieznanymi osobami napotkanymi w trakcie obecności badaczy w przestrzeni otwartej, a także metodą kuli śniegowej poprzez polecenie uczestnictwa w badaniu przez innych respondentów.

Badanie przeprowadzono w okresie od września do połowy listopada 2019 roku. W badaniu wzięło udział 52 osoby. Wśród uczestników badania było 35 mężczyzn (67%) i 17 kobiet (33%). Średnia wieku to 21,3 lat, a mediana 21 lat.

Wyniki badania

Spędzanie czasu wolnego

Uczestnicy badania byli pytani o najczęstsze sposoby spędzania czasu wolnego oraz o chęć spędzania czasu wolnego w inny sposób.

Najczęściej deklarowaną formą spędzania czasu wolnego przez młodych ludzi były spotkania z kolegami, przyjaciółmi lub z dziewczyną/chłopakiem. Taką formę zadeklarowało 53% wszystkich badanych. Jeśli chodzi o kolejne najczęstsze wskazania, to pojawia się tu zróżnicowanie ze względu na płeć. W przypadku kobiet drugi najczęstszy sposób spędzania czasu wolnego to „nicnierobienie” (odpoczywanie, leżenie, spanie), na który wskazywała przeszło co trzecia respondentka (35%). Dla mężczyzn natomiast drugim wyborem jest granie w gry komputerowe (29%), które ani razu nie zostały wskazane przez kobiety. Przy trzecim najczęstszym wyborze pojawiają się odpowiednio spacer w przypadku kobiet (także z dziećmi lub z psem) oraz „nicnierobienie” w przypadku mężczyzn (26%). Spośród wszystkich uczestników badania zaledwie 16% uczestników badania wskazywało na uprawianie sportu, a nikt z badanych nie wskazał na żadną formę zajęć z obszaru uczestnictwa w kulturze.

W przypadku pytania, w którym młodzi ludzie byli pytani, czy chcieliby mieć możliwość spędzać czas wolny w inny sposób 65% uczestników odpowiedziało pozytywnie. Jeśli chodzi o pomysły na alternatywne wobec realizowanych formy spędzania czasu, to najpopularniejszymi formami były różnego typu zajęcia sportowe (piłka nożna, siłownia, tenis stołowy, fitness) oraz możliwość realizowania różnych specyficznych zainteresowań (fotografia, miksowanie muzyki, warsztaty stolarskie), a także możliwość spędzania czasu z rówieśnikami.

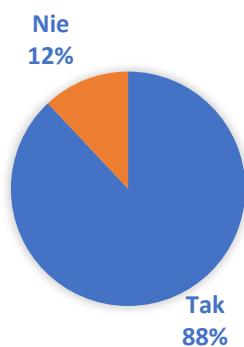
Młodzi ludzie mieli również możliwość powiedzieć co im utrudnia spędzanie czasu w inny sposób oraz wskazać formy spędzania czasu, które chcieliby podejmować. Wśród najczęściej wskazywanych barier pojawiły się: brak środków finansowych, brak czasu wynikający z opieki nad swoim dzieckiem, brak czasu wynikający z innych obowiązków, a także mało dostępna oferta w miejscu zamieszkania (np. sportowa). Wśród rzadziej wskazywanych barier były brak pomysłów i motywacji, brak towarzystwa, czy problemy osobiste.

Zdrowie i zachowania ryzykowne

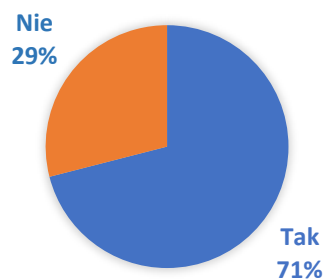
W obszarze zdrowia i zachowań ryzykownych respondenci byli pytani o korzystanie z alkoholu i innych substancji psychoaktywnych oraz o zaangażowanie w hazard. Pojawiły się tu również pytania o profilaktykę chorób przenoszonych drogą płciową, o dostęp do publicznych usług medycznych, o profilaktykę zdrowia psychicznego i potrzeby wsparcia w zakresie profilaktyki zdrowotnej.

88% uczestników badania odpowiedziało, że pije alkohol. Największy odsetek badanych (43%) deklaruje, że pije raz w tygodniu, a co trzeci pijący alkohol, pije go częściej niż raz w tygodniu. Również co trzeci uczestnik badania co najmniej raz był pod wpływem silnego upicia w ciągu ostatniego miesiąca poprzedzającego badanie.

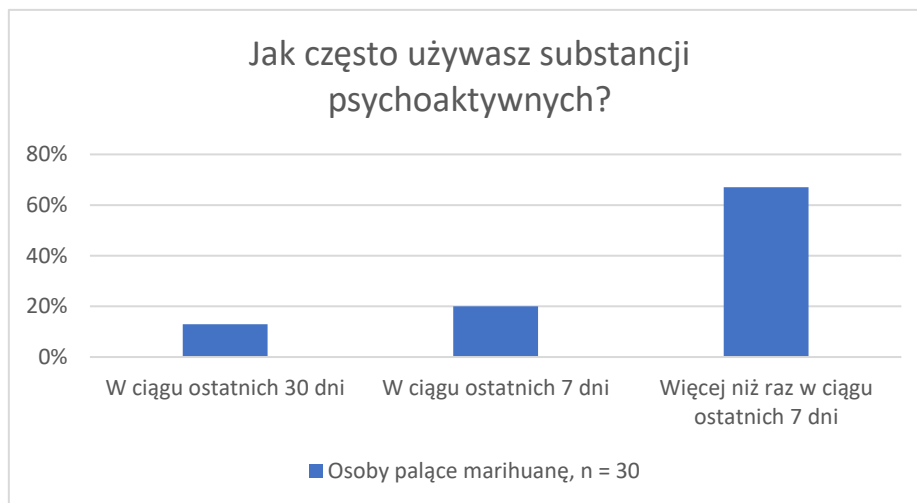
CZY ZDAŻA CI SIĘ PIĆ ALKOHOL?

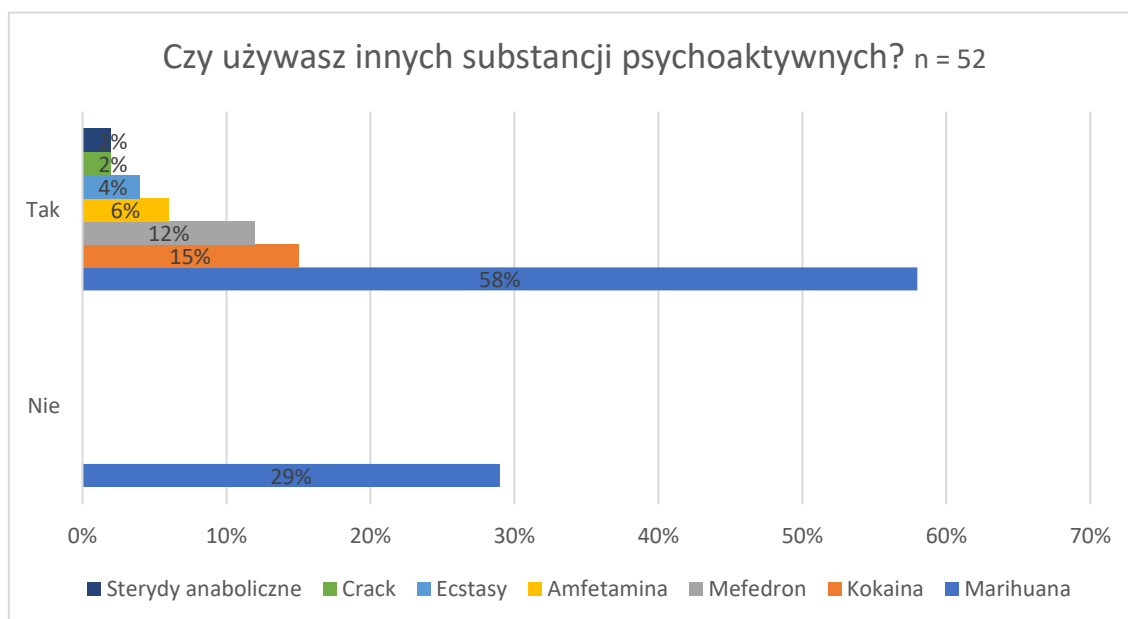
CZY UŻYWASZ INNYCH ŚRODKÓW PSYCHOAKTYWNYCH?

71% młodych osób deklaruje natomiast używanie innych środków psychoaktywnych niż alkohol. Zdecydowanie najpopularniejszym środkiem wśród młodych osób z Pragi Północ jest marihuana, której używa 83% korzystających z substancji psychoaktywnych (58% wszystkich badanych). Marihuana jest także środkiem stosowanym z dużą częstotliwością – 67% palących paliło ją częściej niż raz w ciągu tygodnia poprzedzającego badanie, co stanowiło 38% wszystkich badanych.

Inne substancje psychoaktywne są mniej popularne – używanie kokainy deklaruje 22% badanych używających substancji psychoaktywnych, mefedron 17%, amfetaminę 8%, a ecstasy 6%.

Uczestnicy badania byli pytani także o doświadczane problemy związane z byciem pod wpływem alkoholu oraz innych substancji psychoaktywnych. W interesujący sposób przedstawia się porównanie sytuacji problemowych po użyciu różnych substancji. Doświadczanie problemów było częściej wskazywane po użyciu alkoholu niż po użyciu innych substancji psychoaktywnych. 39% pijących alkohol wskazało, że pod jego wpływem miało problemy z policją i uczestniczyło w bójce. Co piąta osoba odbyła stosunek seksualny bez zabezpieczenia pod wpływem alkoholu, a 15% prowadziło pojazd. Wśród innych problemów pojawiają się uszkodzenia ciała, potrzeba korzystania z pomocy medycznej, bycie ofiarą przemocy, problemy w domu czy w szkole, a także niechciane doświadczenia

seksualne. W przypadku osób używających innych substancji psychoaktywnych problemy z policją miało 28%, a w bójce uczestniczył lub prowadził pojazd pod wpływem mniej niż co dziesiąty (8%). Rzadziej pojawiały się takie problemy jak potrzeba skorzystania z pomocy medycznej, problemy prawne, stosunek seksualny bez zabezpieczenia czy problemy psychiczne.

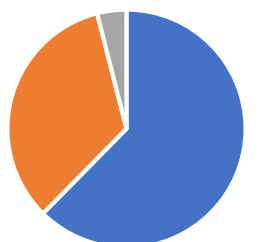
Jak widać, charakter problemów wskazywanych przez uczestników badania wskazuje na większą szkodliwość osobistą, a także na większe nasilenie problemów związanych z agresją i przemocą, w tym przemocą seksualną w związku z używaniem alkoholu. Pozwala to również postawić hipotezę, że deklaracje dotyczące częstotliwości i natężenia picia alkoholu mogły być zaniżone przez respondentów i w rzeczywistości ich styl picia jest bardziej problemowy. Równocześnie warto zwrócić uwagę, że w przypadku używania innych substancji psychoaktywnych dominują problemy z policją i problemy prawne, co można wiązać z kriminalizującą polityką narkotykową. Należy również rozważyć, czy wszystkie negatywne konsekwencje, potencjalnie wynikające z problemowego używania marihuany, która jest głównym środkiem psychoaktywnym używanym poza alkoholem, są łatwe dla zidentyfikowania dla młodych osób.

W obszarze zachowań ryzykownych najniższe wskaźniki dotyczyły podejmowania aktywności związanych z hazardem. Najczęściej stosowaną formą hazardu przez uczestników badania są automaty do gier, z których korzysta 23% respondentów.

W kontekście problemowego używania alkoholu i innych substancji psychoaktywnych uczestnicy odpowiadali również na pytanie, czy są w trakcie lub podejmowali leczenie lub terapię związane z nadużywaniem lub uzależnieniem od tych substancji. Spośród wszystkich badanych 8% brało udział lub uczestniczy, a 12% rozważa podjęcie leczenia w tym obszarze. Zdecydowana większość deklaruje, że nie widzi potrzeby podjęcia takich działań.

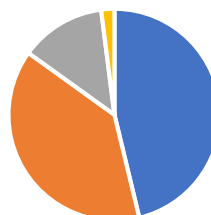
Jak pokazują wyniki badania, nie wszyscy młodzi ludzie uczestniczący w badaniu mają dostęp do publicznej służby zdrowia. W momencie prowadzenia badania, co trzeci z respondentów nie był ubezpieczony (34%), a przeszło połowa okresowo (39%) lub wcale (13%) nie miała możliwości skorzystać z usług medycznych, czy to z powodu braku ubezpieczenia, czy braku środków na prywatne leczenie.

Czy jesteś ubezpieczony? n = 52

■ Tak ■ Nie ■ Nie wiem

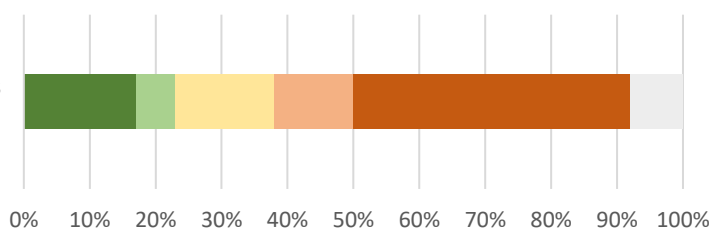
Czy zawsze miałeś możliwość skorzystać z usług zdrowotnych?

■ Tak, zawsze ■ Czasem ■ Nigdy ■ Brak odpowiedzi

Młodzi ludzie zdają się mieć również niskie kompetencje w obszarze profilaktyki chorób przenoszonych drogą płciową. Zaledwie 17% uczestników badania zadeklarowało, że zawsze używa prezerwatywy podczas stosunków seksualnych. Ponad połowa używa prezerwatywy bardzo rzadko (12%) albo nigdy (42%). Najczęstszą odpowiedzią odnośnie przyczyn dla nieużywania prezerwatywy było stwierdzenie „nie lubię”, wśród rzadziej wskazywanych przyczyn było posiadanie jednego, stałego partnera/-ki, stosowanie innej formy antykoncepcji oraz stosowanie stosunku przerywanego jako formy antykoncepcji. Niskie wskaźniki dotyczyły również badań prowadzonych w kierunku zakażenia HIV oraz innymi chorobami przenoszonymi drogą płciową. Odpowiednio 77% młodych osób nigdy nie robiło testu w kierunku HIV i 88% na obecność innych STI. W przypadku osób, które wykonały test głównym powodem były badania przesiewowe dla kobiet w trakcie ciąży. Wśród powodów, dla których młodzi ludzie nie wykonali takiego testu, pojawiały się takie, które świadczą o niskim poziomie wiedzy na temat źródeł i przebiegu zakażenia HIV, a także innymi chorobami, np. zadbany wygląd partnerów/-ek seksualnych, mała liczba partnerów/-ek, czy stosowanie wkładki domacicznej przez kobietę.

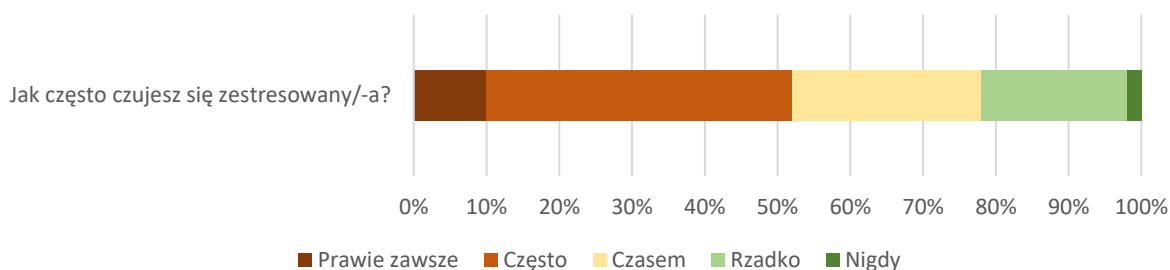
Jak często zabezpieczasz się prezerwatywą podczas stosunku seksualnego?

■ Zawsze ■ Często ■ Od czasu do czasu ■ Bardzo rzadko ■ Nigdy ■ Brak odpowiedzi / nie dotyczy

Uczestnicy badania byli pytani o to, jak często czują się zestresowani. Ponad połowa respondentów deklaruje, że czują się zestresowani prawie zawsze (10%) lub często (42%). 27% badanych odczuwa stres czasem, co piąty rzadko, a jedynie 2% nigdy. Wśród przyczyn odczuwania stresu najczęstszym były problemy w obszarze relacji interpersonalnych – trudna sytuacja i konflikty rodzinne, relacje z rówieśnikami oraz z partnerem lub partnerką. Inne często wskazywane przyczyny

to problemy związane z pracą, brak pieniędzy i długi, problemy związane z policją i postępowaniami sądowymi, a także problemy w szkole.

Młode osoby miały możliwość wskazać, uzyskaniem jakich informacji z obszaru profilaktyki zdrowotnej byłoby zainteresowani. W przypadku informacji na temat przeciwdziałania chorobom przenoszonym drogą płciową oraz badań w ich kierunku bardzo i raczej zainteresowanych było odpowiednio 48% i 50% badanych. Podobny odsetek badanych nie był zainteresowany tym tematem (po 49%). Informacjami na temat ogólnego zagadnienia seksuologii zainteresowanych było 36%. Podobny odsetek wskazał na informacje dotyczące uzależnień i przeciwdziałania im (35%), a najmniej zainteresowani byli informacjami na temat placówek wsparcia w leczeniu różnych form uzależnienia (22%). Największe zainteresowanie natomiast respondenci wykazywali wobec spotkań z innym specjalistą w kwestiach zdrowia (62% bardzo i raczej zainteresowanych). Wśród konkretnych tematów zdrowotnych pojawiły się: ogólne badania, kardiologia, neurologia czy ortopedia.

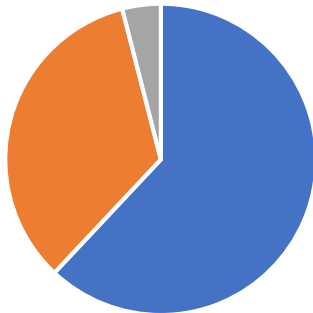
Sytuacja mieszkaniowa

W pytaniu dotyczącym aktualnej sytuacji mieszkaniowej, uczestnicy byli pytani czy ich sytuacja mieszkaniowa jest stabilna, niestabilna czy też nie występuje brak stałego miejsca zamieszkania. Stabilną sytuację definiowano respondentom jako stałe miejsce zamieszkania, brak zadłużenia, posiadanie prawa do zajmowanego lokalu lub bezproblemowy najem na wolnym rynku. Uczestnicy badania odpowiedzieli również na pytania o przyczynę braku stabilności mieszkaniowej lub braku miejsca zamieszkania oraz mogli odpowiedzieć na pytanie o to, czy chcieliby zmienić sytuację mieszkaniową i jakie są tego uwarunkowania.

34% młodych osób określa swoją sytuację jako niestabilną, a dwóch mężczyzn zadeklarowało, że nie ma stałego miejsca zamieszkania. Wśród przyczyn braku stabilności najczęstszą wskazywaną przez badanych było zadłużenie czynszowe. Kolejnymi, co do częstotliwości wskazań była konieczność

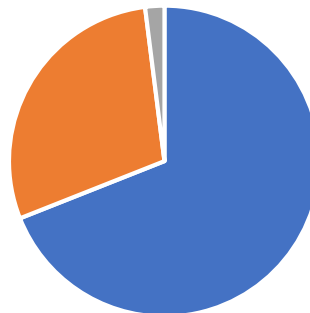
wynajmu wraz z jego wysokimi kosztami oraz sytuacja zależności wynikająca z zamieszkiwania z innymi członkami rodziny własnej lub partnera/-ki.

Jaka jest twoja sytuacja mieszkaniowa? n = 50

■ Stabilna
■ Niestabilna
■ Brak stałego miejsca zamieszkania

Czy chciałbyś zmienić swoją sytuację mieszkaniową? n = 52

■ Tak ■ Nie ■ Trudno powiedzieć

69% uczestników badania zadeklarowało, że chciałoby zmienić swoją sytuację mieszkaniową. Wyższy wskaźnik dotyczący chęci zmiany sytuacji mieszkaniowej niż braku stabilności podyktowany był m.in. takimi przyczynami, jak nadmierne zagęszczenie w mieszkaniach, czy potrzeba usamodzielnienia się. Czynniki tego typu nie wpływały bezpośrednio na brak stabilności mieszkaniowej, lecz w oczach młodych osób obniżały komfort życia. Młodzi ludzie byli pytani o czynniki, które mogą utrudniać oraz ułatwiać zmianę sytuacji mieszkaniowej. Wśród trudności wskazywali na problemy związane z procedurami administracyjnymi, brak odpowiednich środków, regularnych dochodów i pracy oraz zadłużenie ciążące na zamieszkiwanych lokalach. To co mogłoby ułatwić młodym ludziom zmianę sytuacji mieszkaniowej z drugiej strony, to posiadanie pracy i stałego dochodu, wsparcie w rozwiązaniu problemów administracyjnych i pomoc załatwianiu spraw urzędowych, a także możliwość rozkwaterowania w przypadku zbyt dużego zagęszczenia lub samodzielnego mieszkania.

Relacje społeczne, sytuacja rodzinna

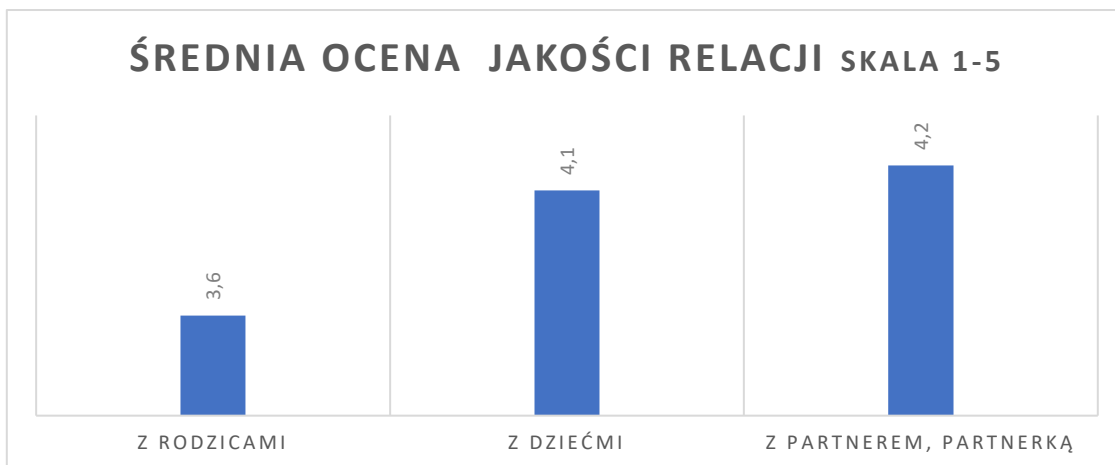
Uczestnicy badania zostali poproszeni o wskazanie nie więcej niż dwóch osób, na które mogą liczyć w trudnych sytuacjach. Najczęstszym wyborem był kolega lub koleżanka, na których wskazało 50% młodych osób. Drugim najczęstszym wyborem było rodzeństwo, które było wskazane przez co

trzecią osobę. Matkę, jako osobę na którą można liczyć, wskazało 31% (uwzględniając odpowiedzi „rodzice”), partnera/-kę (również męża, żonę, chłopaka lub dziewczynę) wskazało 29% osób, a przyjaciela/przyjaciółkę 23%. Ojciec był wskazany zaledwie przez 13% respondentów (uwzględniając odpowiedzi „rodzice”). Sporadycznie wskazywani byli inni członkowie rodziny, a także wychowawcy z placówki opiekuńczej. Dwóch uczestników badania natomiast nie wskazało ani jednej osoby, na którą mogliby liczyć w trudnych sytuacjach. Bezpośrednie wskazania w tym pytaniu na matkę były przeszło dwukrotnie niższe, a na ojca pięciokrotnie niższe niż ogólnopolskim badaniu CBOS dotyczącym sytuacji młodzieży z ostatnich szkół ponadgimnazjalnych.¹⁵ Niskie wskaźniki dotyczące poczucia wsparcia ze strony rodziców, a w szczególności ojców potwierdzone są przez dalsze wyniki tego badania, które uwzględniają takie kwestie jak konflikty rodzinne, uzależnienia jednego lub obojga rodziców, a także doświadczenie przebywania w zinstytucjonalizowanej pieczy zastępczej.

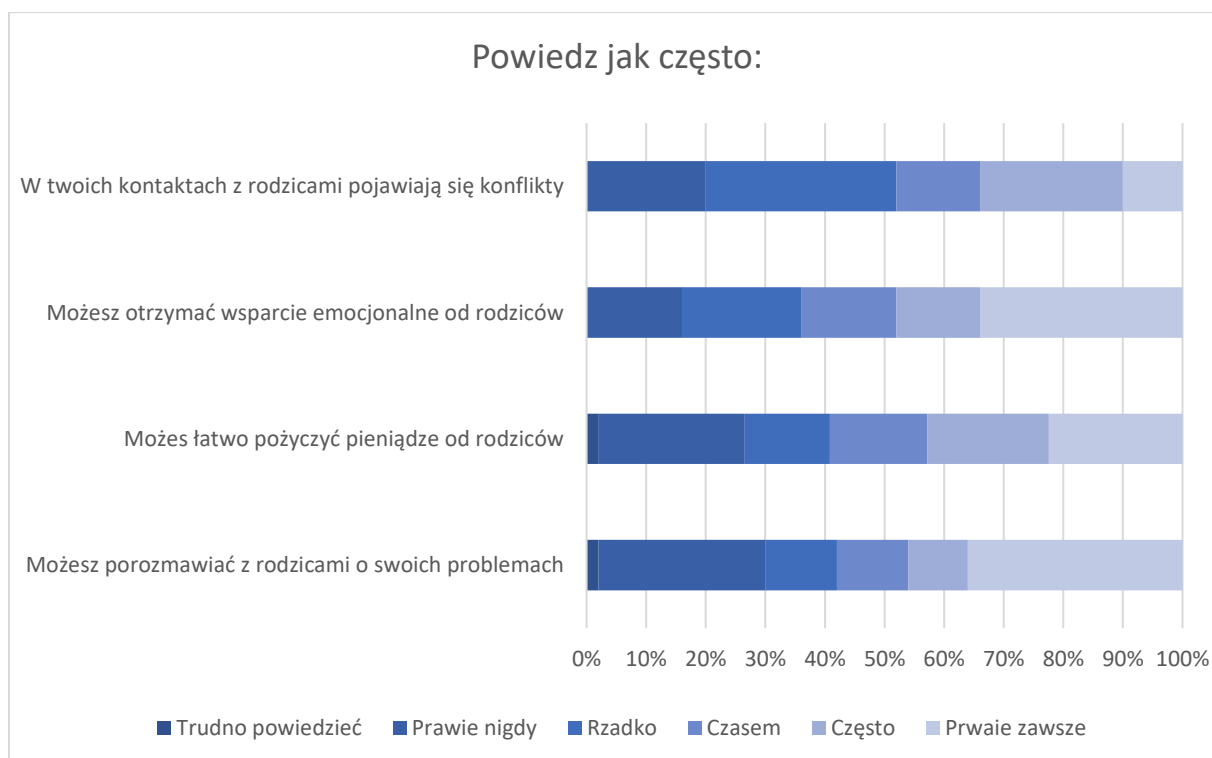

Uczestnicy zostali również poproszeni o ocenę relacji z rodzicami na skali od 1 do 5, gdzie 1 oznaczało bardzo złe relacje, a 5 bardzo dobre. Średnia ocena relacji z rodzicami w tej grupie wyniosła 3,6. Co piąty badany określił relacje z rodzicami jako złe lub bardzo złe, a 47% jako dobre lub bardzo dobre. Wśród przyczyn negatywnych relacji z rodzicami najczęściej wskazywanymi były kłótnie i konflikty oraz alkohol i uzależnienie. Rzadziej wskazywany był brak czasu lub zaangażowania i trudność we wzajemnym zrozumieniu. Jeśli chodzi o uwarunkowania pozytywnych relacji, to najczęstszymi były posiadanie dobrego kontaktu oraz rozmawianie ze sobą. Rzadziej wskazywanymi były natomiast poczucie troski i wsparcia, brak konfliktu oraz relacja z matką lub rodziną jako ważna wartość w życiu.

¹⁵ M. Grabowska, M. Gwiazda (red.), *Młodzież 2018*, Warszawa 2019, s. 23.

Wskaźniki dotyczące różnych aspektów relacji z rodzicami wskazują, że dla przeszło jednej trzeciej badanych relacje te są utrudnione. Dla pytań o częstotliwość konfliktów z rodzicami 34% badanych odpowiedziało, że często lub prawie często pojawiają się konflikty w ich kontaktach z rodzicami. W przypadku pytań o możliwość otrzymania wsparcia emocjonalnego, pożyczenia pieniędzy lub porozmawiania o swoich problemach odpowiednio 36%, 38% i 40% odpowiedziało, że ma rzadko lub prawie nigdy nie ma takiej możliwości. Najczęstszą przyczyną konfliktów z rodzicami, wskazywaną przez respondentów był alkohol i uzależnienia rodziców oraz młodych osób. Konflikty dotyczyły również pieniędzy, obowiązków domowych, a także drobnych codziennych spraw. Rzadziej wskazywane były obszarów związanych z pracą, szkołą lub zachowaniami problemowymi młodych osób.

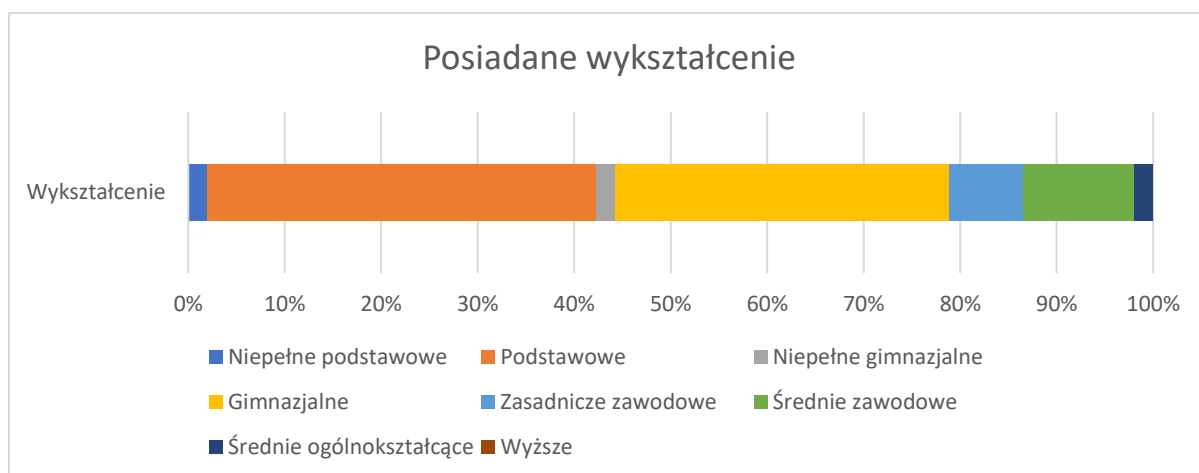
27% uczestników badania posiada dzieci lub uczestniczy w opiece nad dziećmi partnerów. Średnia ocena relacji z dziećmi wskazana przez badanych to 4,1, a 89% wskazało, że ich relacje z dziećmi są dobre lub bardzo dobre. 66% młodych osób uczestniczących w badaniu zadeklarowało, że jest w związku z partnerem lub partnerką (mężem lub żoną). Średnia ocena relacji z partnerem/partnerką to 4,2. Pozytywne aspekty związków, które wpływają na ocenę to wzajemne zrozumienie i „dogadywanie się”, a także bycie zakochanym, rozmawianie ze sobą i wzajemne wsparcie. Najczęstszą trudnością w związkach wskazywaną przez młodych ludzi były natomiast kłótnie i konflikty.

Edukacja, praca, zatrudnienie i kwalifikacje zawodowe

W części dotyczącej kwestii edukacyjnych i sytuacji zawodowej uczestnicy badania byli pytani o poziom ukończonej edukacji oraz obecną sytuację edukacyjną i zawodową. Pojawiły się tu pytania o ewentualne bariery w podejmowaniu legalnego zatrudnienia oraz potrzeby w zakresie rozwoju kompetencji i pozyskiwania kwalifikacji zawodowych.

Szczególnie godne uwagi w tym obszarze są odpowiedzi respondentów dotyczące poziomu ukończonej edukacji. 40% badanych ukończyła edukację na poziomie szkoły podstawowej, a 35% na poziomie szkoły gimnazjalnej. 22% badanych ukończyło lub kontynuowało edukację na poziomie szkół branżowych, techników lub liceum, ale żaden z badanych nie kształcił się na poziomie wyższym. Z deklaracji tych wynika, że 57% wszystkich badanych w wieku 15-25 ukończyło gimnazjum. Warto ten wskaźnik odnieść do odsetka osób, które ukończyły gimnazjum w Polsce. Wartość wskaźnika ukończenia gimnazjum brutto, czyli całkowita liczba absolwentów (niezależnie od wieku) na tym poziomie kształcenia podzielona przez ludność w typowym wieku ukończenia edukacji na tym poziomie wynosi w Polsce 94,3%.¹⁶ Porównanie to pokazuje, że grupa młodych osób uczestniczących w badaniu uzyskała wyraźnie niższy poziom wykształcenia niż przeciętne wykształcenie w Polsce.

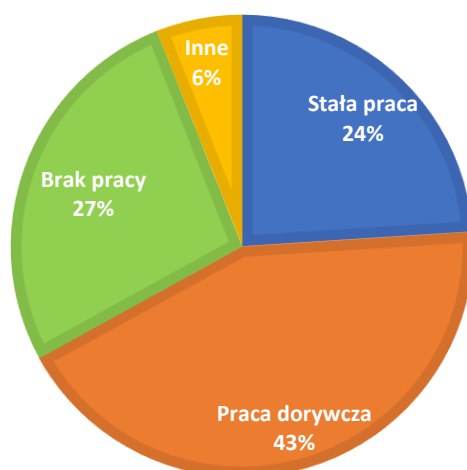
¹⁶ Wskaźnik ukończenia edukacji 2008-2017, GUS, <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/edukacja/edukacja/wskaznik-ukonczenia-edukacji-2008-2017,16,1.html>.

73% badanych deklaruje, że nie kontynuuje edukacji formalnej. Wśród respondentów, którzy nie uczą się 30% nie pracuje, 46% deklaruje posiadanie pracy dorywczej, a jedynie 24% posiada stałą pracę. Wśród osób, które odpowiedziały na jakich warunkach są zatrudniane, najczęściej wskazywany był brak umowy, w drugiej kolejności umowa zlecenie, a najrzadziej deklarowana formą zatrudnienia była umowa o pracę. Co piąty badany wskazał, że podejmuje nielegalną działalność zarobkową. Wśród przyczyn, dla których młodzi ludzie nie podejmują legalnej pracy lub pracy na podstawie legalnych umów wskazywane są zadłużenie komornicze (obawa przed ujawnianiem zarobków), brak odpowiednich ofert i bycie na etapie poszukiwania, a także brak odpowiednich kwalifikacji, niskie wynagrodzenie oferowane za prace, niezapewnienie umowy przez pracodawcę, czy pełnienie funkcji opiekuńczej wobec dzieci. Najczęściej wskazywanym ułatwieniem dla podjęcia legalnej pracy przez respondentów w związku z tym było rozwiązanie problemów związanych z zadłużeniem i postępowaniami komorniczymi, a w dalszej kolejności zdobycie lepszych kwalifikacji lub uzyskanie dobrej oferty pracy i wysokiego wynagrodzenia.

JAKA JEST TWOJA SYTUACJA ZAWODOWA?

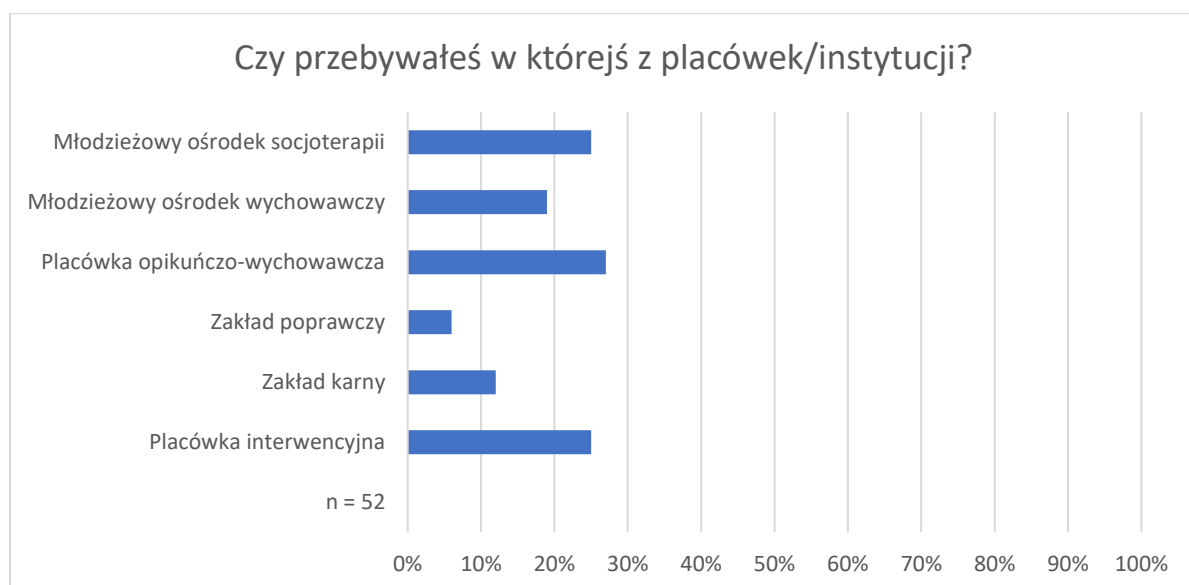
■ Stała praca ■ Praca dorywcza ■ Brak pracy ■ Inne

Wśród uczestników, którzy nie kontynuują nauki 68% zadeklarowało, że nie posiada żadnych kwalifikacji zawodowych. Równocześnie 63% uczestników wskazało na konkretne kwalifikacje, jakie chcieliby pozyskać (w formie kształcenia zawodowego lub kursów i szkoleń). Przy wyborze typu pożądanej kwalifikacji widoczne jest zróżnicowanie ze względu na płeć. Mężczyźni najczęściej wskazywali na posiadanie prawa jazdy, uprawnień do obsługi wózka widłowego lub kwalifikacje z branży budowlanej. Kobiety natomiast najczęściej wskazywały kwalifikacje z branży kosmetycznej lub fryzjerskiej. Uczestnicy badania zapytani zostali o to, co może im utrudnić lub ułatwić pozyskanie pożądanych kwalifikacji. Podstawowym utrudnieniem dostrzeganym przez respondentów jest brak pieniędzy na opłacenie ewentualnych kursów i szkoleń. Rzadziej wskazywano na brak czasu, sprawowanie opieki nad dziećmi czy brak odpowiednich kompetencji. Odpowiednio najczęściej wskazywanym ułatwieniem było posiadanie pieniędzy lub oferta dostępnych, bezpłatnych lub dofinansowanych kursów.

Doświadczenia instytucjonalne

Ponad połowa badanych (56%) ma doświadczenie związane z przebywaniem w jakiejś formie instytucjonalnej opieki lub w instytucjach resocjalizacyjnych i penitencjarnych. 27% młodych osób uczestniczących w badaniu przebywało w placówce opiekuńczo-wychowawczej, co czwarty badany w młodzieżowym ośrodku socjoterapii lub w placówce interwencyjnej, 19% przebywało w młodzieżowym ośrodku wychowawczym, 12% w zakładzie karnym a 6% w zakładzie poprawczym. Równocześnie 40% badanych wskazało, że toczy się wobec nich obecnie postępowanie sądowe, a 38% deklaruje, że jest zagrożonych uzyskaniem wyroku pozbawienia wolności i osadzenia w zakładzie karnym.

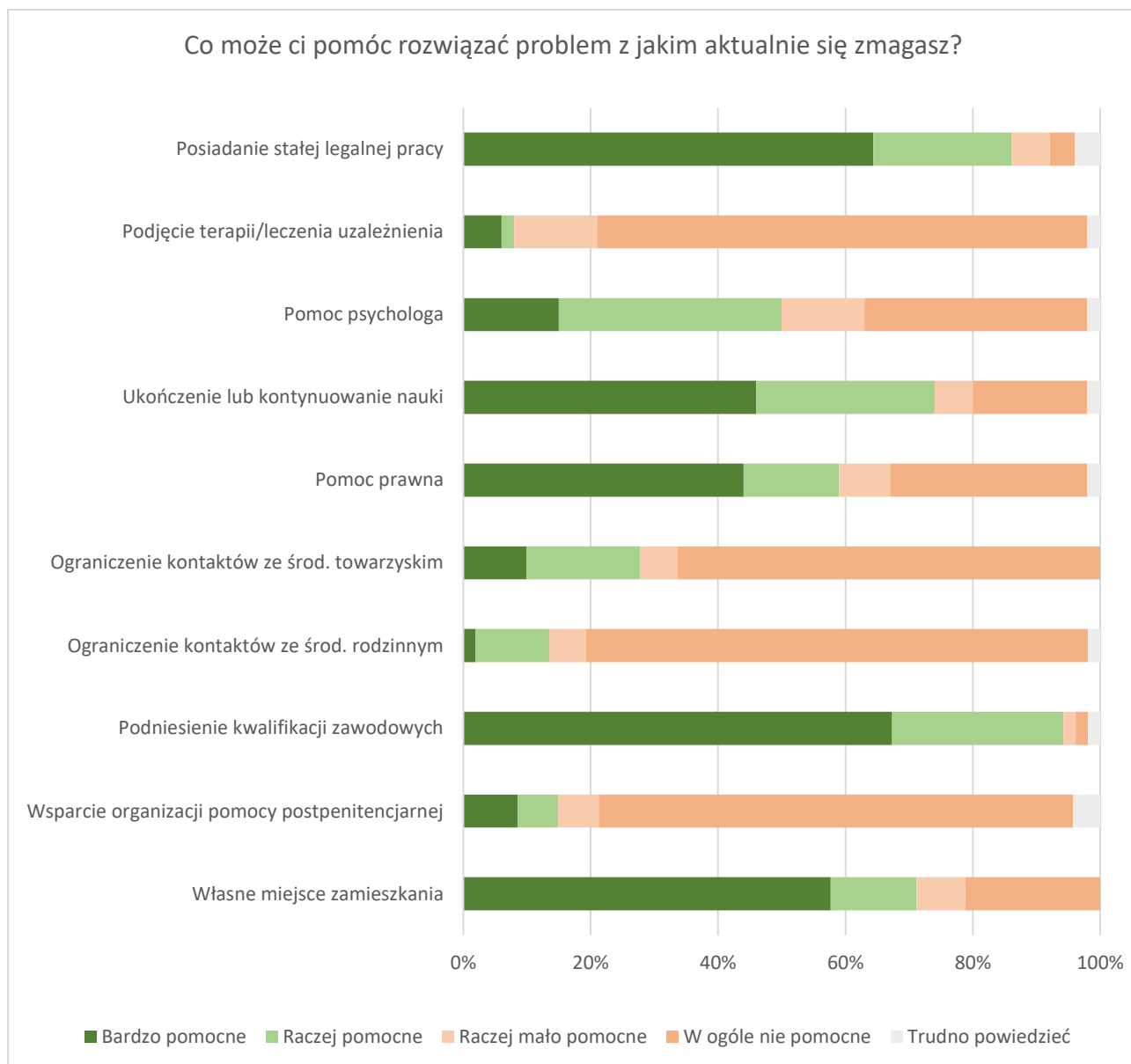
Jeśli chodzi o instytucjonalne formy wsparcia z jakich korzystają młodzi ludzie z badanej grupy, to 53% respondentów wskazało, że korzystało z jakiejś formy pomocy. Najczęstszą instytucją, do której zgłaszali się lub byli kierowani młodzi ludzie to Urząd Pracy (56% korzystających z instytucjonalnego wsparcia), który był jedyną wymienianą instytucją z obszaru aktywizacji zawodowej. Pytani o efektywność wsparcia udzielanego przez UP, badani prezentowali zróżnicowane opinie. Wśród negatywnych pojawiały się głosy o braku efektów oferowanego pośrednictwa pracy. Pozytywne mówiły o możliwości skorzystania z instrumentów aktywizacji zawodowej, jak pokrycie kosztów kursu czy też o pozyskaniu ubezpieczenia zdrowotnego. Co piąty korzystający z instytucjonalnego wsparcia miał do czynienia z Ośrodkiem Pomocy Społecznej, a innymi wskazywanymi instytucjami były WCPR, placówka wsparcia dziennego, grupa uliczna prowadzona przez GPAS Praga Północ czy pomoc psychologa lub psychiatry.

Wsparcie i potrzeby

Młodzi ludzie uczestniczący w badaniu zostali zapytani o pożądane źródła wsparcia, które pomogłyby im rozwiązać problemy z jakimi się aktualnie zmagają. Niewiele ponad połowa respondentów potrafiła wskazać pomysł na źródło pomocy lub rozwiązanie samodzielnie, w sposób spontaniczny. Wśród spontanicznych odpowiedzi najczęściej pojawiała się pomoc w zakresie rozwiązania problemów prawnych oraz możliwość porozmawiania z kimś i uzyskania wsparcia emocjonalnego (niekoniecznie od profesjonalisty). Część badanych wskazała, że pomocna byłaby zmiana swojego stylu życia lub postaw, wsparcie w rozwiązaniu problemów komorniczych i zadłużenia, w tym problemów mieszkaniowych, a także większa ilość pieniędzy lub pomoc w uzyskaniu dobrej pracy.

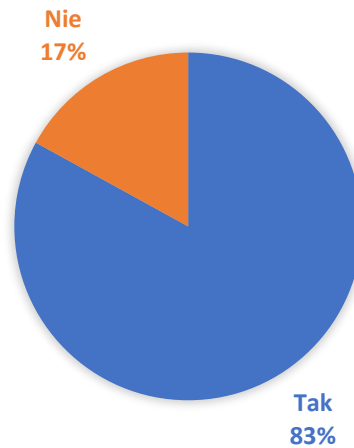
Uczestnicy badania mogli również wskazać na ile w ich ocenie pomocne byłyby w konkretne rozwiązania zawarte w ankiecie. Najwięcej wskazań pozytywnych dotyczyło obszaru podniesienia kwalifikacji zawodowych. 94% młodych ludzi stwierdziło, że byłoby to dla nich bardzo (67%) albo raczej (27%) pomocne. Podobnie wysokie wyniki dotyczyły posiadania stałej, legalnej pracy (65% bardzo i 22% raczej pomocne) oraz ukończenia lub kontynuowania edukacji (46% bardzo i 28% raczej pomocne). Dla 58% respondentów posiadanie własnego miejsca zamieszkania byłoby bardzo pomocne a dla kolejnych 13% raczej pomocne. 59% badanych wskazywało na pomoc prawną jako rozwiązanie bardzo lub raczej pomocne. Wśród obszarów pomocy prawnej, w której ujawniają się potrzeby młodych osób najczęściej wymieniane były zadłużenia, zadłużenia komornicze i sprawy mieszkaniowe oraz sprawy karne. Co drugi badany oceniał jako pomocną możliwość uzyskania pomocy

psychologicznej. Najbardziej wskazywane rozwiązania to wsparcie organizacji świadczącej pomoc postpenitencjarną, ograniczenie kontaktów ze środowiskiem rodzinnym oraz podjęcie terapii lub leczenia związanego z uzależnieniami.

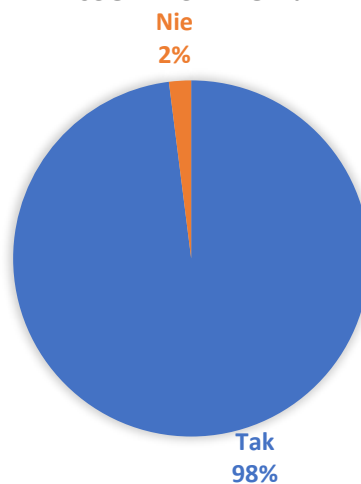
Młode osoby z Pragi Północ zostały zapytane o to, czy w rozwiązaniu problemów pomocna byłaby obecność streetworkerów – osób mobilnych obecnych w środowisku. Ich działania zostały opisane jako możliwość bycia obecnym na podwórku, towarzyszenia w kontakcie z innymi instytucjami, wysłuchania i planowania strategii rozwiązania problemów, wskazywania i kontaktowania z adekwatnymi specjalistami. 83% respondentów wskazało, że obecność osób mobilnych byłaby dla nich pomocna.

CZY W ROZWIĄZANIU TWOICH PROBLEMÓW MOGŁABY POMÓC OSOBA MOBILNA?

Ponadto badani zostali zapytani o chęć i gotowość do skorzystania z oferty stacjonarnego miejsca w okolicach twojego zamieszkania, działającego na zasadzie kawiarni, w którym młode osoby mogłyby dostać wsparcie prawne, psychologiczne, związane z uzależnieniem, aktywizacją zawodową, kontynuacją edukacji lub inne wsparcie (np. w sferze spędzania wolnego czasu). 98% młodych osób uczestniczących w badaniu zadeklarowało, że skorzystałoby ofert takiego miejsca.

CZY KORZYSTAŁBYŚ Z OFERTY STACJONARNEGO MIEJSCA WSPARCIA?

Wnioski i rekomendacje

Zaprezentowane wyniki badania wskazują na szereg obszarów, które mogą przyczyniać się do znalezienia się w sytuacji wykluczenia lub pogłębienia marginalizacji społecznej wśród młodych osób z dzielnicy Praga Północ w Warszawie. Wśród głównych, zidentyfikowanych obszarów pojawiły się obszar zdrowia, kwestia sytuacji na rynku pracy, obszar relacji rodzinnych, problemy mieszkaniowe, uczestnictwo w kulturze oraz doświadczenia instytucjonalne.

Kondycja fizyczna i psychiczna młodych osób

Wyniki badania wskazują na istotne ryzyko pogłębiania się problemów młodzieży należącej do analizowanej grupy kategoryjnej w obszarze zdrowia. Styl życia, związany z realizowanymi formami spędzania wolnego czasu i podejmowanymi zachowaniami ryzykownymi, może wpływać na obniżanie się kondycji fizycznej i psychicznej młodych osób. Korzystanie z alkoholu i innych środków psychoaktywnych, a w szczególności z marihuany zdaje się być stałym elementem tego stylu życia, a być może także sposobem na radzenie sobie z doświadczanymi problemami życiowymi. Trudne doświadczenia i szkody wynikające z używania substancji psychoaktywnych (w szczególności alkoholu) wskazują na problemowy charakter korzystania z nich przez istotną część uczestników badania. Równocześnie niskie wskaźniki dotyczące zainteresowania profilaktyką i leczeniem uzależnień wskazywać mogą na niską świadomość związaną ze szkodliwością zdrowotną tego typu działań. W podobny sposób, stosunek do bezpieczniejszych zachowań seksualnych i wiedza dotycząca profilaktyki chorób przenoszonych drogą płciową, stanowią kolejny obszar zagrożenia dla stanu zdrowia młodych osób. Z perspektywy zdrowia psychicznego niepokojące są natomiast wskaźniki dotyczące częstotliwości odczuwania stresu i nagromadzenie się czynników stresogennych. Zagrożenie negatywnymi konsekwencjami w obszarze zdrowia w dłuższej perspektywie czasowej pogłębione jest przez ograniczony dostęp do usług medycznych, który dotyczy jednej trzeciej badanych.

Trudna sytuacja na rynku pracy

Obraz dotyczący sytuacji badanej młodzieży na rynku pracy, który ujawnia się na podstawie wyników przeprowadzonego badania jest szczególnie niepokojący. Uczestnicy badania mają niski poziom wykształcenia i wielu z nich ma trudne doświadczenia związane z edukacją formalną. Zdecydowana większość badanych nie posiada żadnych kwalifikacji zawodowych. Blisko jedna trzecia może być zaliczona do kategorii NEET, ponieważ nie kontynuuje edukacji oraz nie ma zatrudnienia.

Większość pracujących młodych osób, pracuje w warunkach nie zapewniających stabilności – na umowach cywilnoprawnych lub w szarej strefie. Badani, w trakcie rozmów z badaczami, mówili również o swoich doświadczeniach z nieuczciwymi pracodawcami, którzy zatrudniają bez umowy bądź deklarują spisanie umowy w kolejnym miesiącu a i tak tego nie czynią. To demotywuje do poszukiwania pracy, a w połączeniu z niskimi kompetencjami społecznymi może rodzić poczucie, że do żadnej pracy się nie nadają.

Wielu młodych ludzi uczestniczących w badaniu zdaje się posiadać świadomość swojej trudnej sytuacji w tym obszarze, o czym świadczą wysokie wyniki dotyczące deklarowanego zapotrzebowania na podniesienie kwalifikacji zawodowych, rozwoju edukacyjnego czy pozyskania stabilnej pracy. Aktywizację i integrację zawodową utrudniają jednak inne problemy, z którymi mierzą się młodzi ludzie, w tym znajdowanie się w sytuacji zadłużenia, zagrożenia wyrokami karnymi, konieczność wykonywania zasądzanych prac społecznych, nastoletnie lub samodzielne rodzicielstwo, a także brak kompetencji społecznych związanych z pozyskiwaniem i utrzymaniem zatrudnienia.

Trudna sytuacja rodzinna

Wyniki badania pokazują utrudnione relacje jakie młodzi mają ludzie z rodzicami (najniższa średnia oceny w obszarze relacji interpersonalnych). Pozytywne oceny relacji, jakie wynikają z przebiegu badania odnosiły się przede wszystkim do relacji z matką, natomiast ojciec jest często nieobecny w doświadczeniu młodych ludzi, należących do badanej grupy. Stosunkowo rzadko młodzież postrzega rodziców jako źródło wsparcia. Znacząca grupa młodych osób przebywała w instytucjach wychowawczych oraz pieczy zastępczej. W odniesieniu do problemów rodzinnych wśród czynników wskazywanych jako przyczyny utrudnionej relacji pojawiało się również uzależnienie rodziców od alkoholu. Trudna relacja z rodzicami, problemy z niej wynikające oraz brak wsparcia społecznego są istotnymi czynnikami wpływającym na ryzyko bycia w sytuacji wykluczenia. Dodatkowo ryzyko wykluczenia pogłębiane może być przez czynniki ekonomiczne związane z niskim statusem materialnym rodziny pochodzenia, a także zadłużeniem rodziców.

Wykluczenie mieszkaniowe

Wielu młodych ludzi ma niestabilną sytuację mieszkaniową. Częstym problemem są zadłużenia czynszowe, przeludnienie, konieczność wynajmu przekraczające możliwości finansowe młodych osób lub zamieszkiwanie w lokalach o bardzo niskim standardzie. Część młodych osób zagrożona jest eksmisją lub przebywa w tymczasowych miejscach zamieszkania, pomieszkując u znajomych,

partnerek/partnerów czy też w hotelach robotniczych. Niestabilność mieszkaniowa wpływa istotnie na brak stabilności życiowej, ponieważ wpływa na zaburzenie podstawowych potrzeb życiowych oraz utrudnia aktywizowanie działań prorozwojowych związanych z aktywnością zawodową, edukacją czy też zdrowiem.

Niski poziom aktywności kulturalnej

W deklarowanych sposobach spędzania czasu wolnego młodzi ludzie nie wskazali na żadne formy spędzania czasu wolnego związane z aktywnością kulturalną. Co więcej, aktywność kulturalna nie pojawia się również w oczekiwaniach dotyczących alternatywnych sposobów na spędzanie czasu wolnego. Niski poziom uczestnictwa w kulturze – czytelnictwa książek, zainteresowania ofertą instytucji kulturalnych oraz własnej aktywności twórczej jest czynnikiem marginalizującym społecznie. (Dudkiewicz, s. 102) Podejmowane przez młodzież formy spędzania wolnego czasu cechują się w dużej mierze małym nakładem indywidualnego zaangażowania, są łatwo dostępne i nie wymagają nakładów finansowych. Wskazywanie natomiast braku środków finansowych, jako głównej bariery w rozszerzaniu palety aktywności w czasie wolnym, można interpretować jako brak wiedzy i kompetencji z obszaru korzystania z kultury, zwłaszcza w kontekście poziomu publicznie dostępnej oferty kulturalnej w Warszawie. Z drugiej strony należy uwzględnić to, że w sytuacji życiowej tych młodych osób potrzeby kulturalne nie są pierwszą potrzebą do zaspokojenia.

Doświadczenia instytucjonalne oraz problemy związane z podejmowaniem zachowań nielegalnych i przestępczych

Szereg czynników może wskazywać, że młodzi ludzie mają trudne doświadczenia związane z różnego typu instytucjami, które wpływają na ich postawy wobec szeroko rozumianej pomocy instytucjonalnej. Przedwczesne kończenie lub opuszczanie edukacji formalnej sugeruje trudności młodych osób z radzeniem sobie w strukturach oświatowych. Znacząca część badanych przebywała w okresie dzieciństwa i dorastania w różnego typu placówkach opiekuńczych, wychowawczych i interwencyjnych. Istotna grupa nie ma możliwości korzystać z publicznej służby zdrowia. Wielu badanych, pomimo doświadczania istotnych problemów życiowych nie widzi potrzeby korzystania z oferty instytucji pomocowych. Brak wiedzy i kompetencji społecznych może wpływać na trudność w identyfikowaniu właściwych źródeł wsparcia oraz na brak umiejętności jego wykorzystania. W wyniku tego większość instytucji publicznych może być odbierana przez nich jako niedostępna, nieprzyjazna, niepomocna, a w niektórych przypadkach nawet wroga (sąd, policja, kurator sądowy czy komornik).

Czynnikiem silnie zwiększającym ryzyko znalezienia się w sytuacji wykluczenia są problemy prawne, a w szczególności zagrożenie pobytem w zakładzie karnym. Pobyt w placówce penitencjarnej może stwarzać duże problemy w readaptacji społecznej po jej opuszczeniu.

Badani, jak wynika z rozmów z pracownikami GPAS realizujących badanie, podejmują działania o charakterze przestępczym – przyznając się do handlu narkotykami, jednocześnie deklarują wiedzę w zakresie odpowiedzialności karnej za takie postępowanie. Główną motywacją tych zachowań jest, jak sami wskazują, pilna potrzeba materialna – spłata orzeczonej nawiązki sądowej na rzecz pokrzywdzonych i poszkodowanych, przy jednoczesnym wykonywaniu nakazanych sędownie prac społecznie użytecznych. Konsekwencją niewykonania orzeczonej kary jest zamiana na karę aresztu. Uczestnicy badania wskazywali również na problem obowiązku wykonywania kilku kar łącznie, co oznacza kumulację wielu godzin prac społecznych, co w konsekwencji uniemożliwia lub znacznie może utrudniać podjęcie i utrzymanie legalnej pracy.

Współzależność czynników wykluczenia i działania profilaktyczne

W szerokiej perspektywie ujawnia się złożony i współzależny charakter problemów społecznych i rozwojowych doświadczanych przez młodzież i młodych dorosłych z obszaru Pragi Północ. Problemy z poszczególnych kategorii uwzględnionych w badaniu wzajemnie na siebie wpływają i potęgują się. Problemy mieszkaniowe i komornicze wraz z deficytami edukacyjnymi i brakiem kwalifikacji zawodowych wpływają na sytuację młodych na rynku pracy. Jednocześnie często czynniki te warunkowane są przez trudną sytuację rodzinną i socjalną. Silny poziom stresu, w powiązaniu z brakiem kompetencji społecznych i wiedzy na temat ryzyka używania substancji psychoaktywnych, może wpływać na problemowe ich używanie. To często prowadzi do negatywnych konsekwencji zdrowotnych oraz problemów prawnych. Brak dostępu lub umiejętności korzystania z adekwatnej oferty usług publicznych powoduje, że trudności te się pogłębiają. Wynikające z tych zróżnicowanych problemów poczucie beznadziejności i osamotnienia w radzeniu sobie z nimi ogranicza motywację do działania i podejmowania aktywności na rzecz własnego rozwoju.

Planowanie działań służących włączaniu społecznemu tej grupy młodzieży i młodych dorosłych powinno uwzględniać jej specyfikę. W założeniach, zasadach, metodyce i celach podejmowanych działań powinno zwrócić się uwagę na następujące elementy:

- Młodzi ludzie z grupy uczestniczącej w badaniu w większości nie są zainteresowani ograniczaniem kontaktu ze środowiskiem rodzinnym i towarzyskim, środowisko to jest im znane i czują się w nim bezpiecznie. Postawy wobec instytucjonalnego wsparcia oraz deficyty

w obszarze kompetencji społecznych powodują, że praca z nimi jest możliwa najczęściej jedynie w ich środowisku, poprzez lokujące się tam metody i formy pracy pozainstytucjonalnej.¹⁷ Czynniki te wpływają również na podejście jakie powinno być zastosowane w procesie rekrutowania i angażowania młodych osób do uczestnictwa w oferowanych działaniach profilaktyczno-interwencyjnych. Należy uwzględnić w tym obszarze działania środowiskowe, związane z nawiązywaniem kontaktów z odbiorcami działań w przestrzeniach, w których na co dzień spędzają czas (bramy, podwórka, parki, itp.).

- Młode osoby z regionu Pragi Północ cechuje brak zaufania do instytucji i instytucjonalnej pomocy. Jak wskazują wytyczne ujęte w standardach streetworkingu kierowanego do młodzieży¹⁸ istotnymi etapami pracy z młodymi ludźmi w sytuacji wykluczenia jest nawiązanie kontaktu i pozytywnych relacji oraz budowanie więzi. Etapy te często są czasochłonne, wymagają obecności osób działających na rzecz odbiorców w ich środowisku i podejmowania działań o charakterze mało sformalizowanym i niskoprogowym. Dzięki takiemu podejściu możliwe jest zbudowanie zaufania oraz umożliwienie podejmowania dalszych kroków na rzecz zmiany sytuacji indywidualnych odbiorców działań lub grupy.
- Zróżnicowane i złożone sytuacje problemowe doświadczane przez młodych ludzi z badanej grupy wymagają podejścia przekrojowego, które będzie wiązało się z dostosowywaniem oferowanych źródeł wsparcia do indywidualnych potrzeb oraz indywidualnej gotowości do pracy nad sytuacją problemową.
- Warto stwarzać młodym ludziom możliwości konstruktywnego spędzania wolnego czasu, uwzględniające rozwijanie zainteresowań, kompetencji społecznych, zwiększające uczestnictwo w kulturze, a także zapewniające bezpieczne warunki do kształtowania pozytywnych relacji rówieśniczych. Wsparciem dla realizacji tego celu może być tworzenie lokalnie usytuowanego miejsca spotkań dla młodych ludzi, z niskim progiem wymagań w zakresie dostępności dla uczestników, ale równocześnie zapewniającego im bezpieczeństwo. Celowość zorganizowania takiej przestrzeni potwierdzać może blisko 100% skala zainteresowania taką ofertą ze strony osób uczestniczących w badaniu.
- W zakresie profilaktyki zdrowotnej warto zapewnić młodym ludziom dostęp do rzetelnej i aktualnej wiedzy na temat ryzykownych zachowań zdrowotnych i sposobów redukcji szkód. Uwzględnić może to dostęp do materiałów, możliwość konsultacji z edukatorami lub

¹⁷ M. Michel, dz. cyt., s. 125.

¹⁸ E. Bielecka (red.), *Standardy pracy środowiskowej kierowanej do dzieci i młodzieży realizowanej przez: streetworkerów, streetworkerów – pedagogów ulicy, wychowawców podwórkowych w m.st. Warszawa*, Warszawa 2014, https://warszawarodzinnna.um.warszawa.pl/sites/warszawarodzinnna.um.warszawa.pl/files/standardy_pracy_srodowiskowej_2015_04_30ost_0.pdf

innymi specjalistami, a także dostęp do bezpłatnych środków z zakresu profilaktyki chorób przenoszonych drogą płciową.

- W odniesieniu do szczegółowych problemów młodych osób warto umożliwić skorzystanie z poradnictwa w różnych obszarach (np. prawnym, socjalnym, medycznym), w zależności od indywidualnych potrzeb.
- Ważnym zagadnieniem ujawniającym się w wynikach badania jest potrzeba działań nastwionych na aktywizację/reintegrację zawodową oraz podniesienie kwalifikacji zawodowych młodych osób. Warto te procesy oprzeć o pogłębione działania z zakresu doradztwa zawodowego, w ramach którego młodzi ludzie będą mieli możliwość w procesualny sposób identyfikować i rozwijać kompetencje, planować działania, a także pozyskiwać odpowiednie kwalifikacje.
- W związku ze zdiagnozowaniem niskiego poziomu edukacji wśród młodzieży z Pragi Północ oraz deklarowanej przez nią potrzeby kontynuowania lub ukończenia nauki wskazanym jest podejmowanie działań na rzecz rozwoju edukacyjnego młodzieży z Pragi Północ. Ze względu jednak na doświadczenie trudności w realizowaniu edukacji formalnej należy uwzględnić promowanie wśród tej grupy rozwiązań z zakresu edukacji pozaformalnej lub nieformalnego uczenia się (np. kursy, szkolenia, staże, projekty edukacyjne, wolontariat).
- Organizując działania na rzecz młodzieży i młodych dorosłych należy uwzględnić działania, które będą wspierały uczestniczenie w nich osób sprawujących opiekę nad dziećmi, ze szczególnym uwzględnieniem samodzielnych rodziców.
- Ze względu na silne natężenie problemów społecznych, których doświadczają młodzi ludzie uczestniczący w badaniu, należy w ostrożny i racjonalny sposób określać planowane efekty podejmowanych działań. Ważną perspektywą z tego punktu widzenia powinna być koncepcja redukcji szkód.

Bibliografia

1. Bąbska B., Dudkiewicz M., Jordan P., Kaźmierczak T., Kozdrowicz E., Mendel M., Popłońska-Kowalska M., Rymśza M., Skrzypczak B., *Model środowiskowej pracy socjalnej / organizowania społeczności lokalnej*, Warszawa 2014
2. Bielecka E. (red.), *Standardy pracy środowiskowej kierowanej do dzieci i młodzieży realizowanej przez: streetworkerów, streetworkerów – pedagogów ulicy, wychowawców podwórkowych w m.st. Warszawa*, Warszawa 2014.
3. Długosz P., *Różnicowanie się szans edukacyjnych i życiowych młodzieży. Casus peryferii*, w: K. Szafraniec (red.), *Młodzi 2018. Cywilizacyjne wyzwania, edukacyjne konieczności*, Warszawa 2019.
4. Dudkiewicz M., *Przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu młodzieży*, w: M. Jeżowski, J. Dąbrowska-Resiak (red.), *Polityka młodzieżowa w Polsce. Encyklopedia Komisji Europejskiej Youth Wiki, tom 1*, Warszawa 2019.
5. Grabowska M., Gwiazda M. (red.), *Młodzież 2018*, Warszawa 2019.
6. Kutwa K., *Polski i europejski rynek pracy. Dla młodych?*, w: K. Szafraniec (red.), *Młodzi 2018. Cywilizacyjne wyzwania, edukacyjne konieczności*, Warszawa 2019.
7. Mazur J. (red.), *Zdrowie i zachowania zdrowotne młodzieży szkolnej w Polsce na tle wybranych uwarunkowań socjodemograficznych. Wyniki badań HBSC 2014*, Warszawa 2015.
8. Michel M., *Światy dziecięce i młodzieżowe – życie w zakłętym rewirach polskich miast* w: K. Szafraniec (red.), *Młodzi 2018. Cywilizacyjne wyzwania, edukacyjne konieczności*, Warszawa 2019, s. 119.
9. Olech P., *Wykluczenie mieszkaniowe*, R. Szarfenberg (red.), *Polski raport Social Watch 2010. Ubóstwo i wykluczenie społeczne w Polsce*, Warszawa 2011.
10. Warzywoda-Kruszyńska W., Kruszyński K., *Dziedziczenie biedy i wykluczenia społecznego – w perspektywie lokalnej polityki społecznej*, w: R. Szarfenberg (red.), *Polski raport Social Watch 2010. Ubóstwo i wykluczenie społeczne w Polsce*, Warszawa 2011.
11. *Wskaźnik ukończenia edukacji 2008-2017*, GUS.

Informacja o autorze

Wojciech Gola - doktor nauk społecznych, pedagog, absolwent Uniwersytetu Warszawskiego. Jego zainteresowania badawczo-naukowe i praktyka zawodowa dotyczą problemów młodzieży, środowiskowych metod działań edukacyjnych i socjalnych, zagadnień przeciwdziałania różnym formom wykluczenia społecznego oraz działalności organizacji pozarządowych. Jest autorem publikacji z zakresu metod wsparcia i profilaktyki społecznej skierowanej do młodzieży oraz problematyki NGO. W latach 2009-2013 był członkiem zarządu Stowarzyszenia Program STACJA. W latach 2013-2015 był członkiem zarządu Ogólnopolskiej Sieci Organizacji Streetworkerskich OSOS. Współpracował z licznymi podmiotami realizując badania społeczne. Od 2009 roku współpracował z Wydziałem Pedagogicznym Uniwersytetu Warszawskiego, uczestnicząc w międzynarodowych projektach badawczych i prowadząc zajęcia dla studentów. Współpracował ze Stowarzyszeniem Epsilon Plus, realizując programy profilaktyczne w szkołach. Obecnie jest zatrudniony w Instytucie Badań Edukacyjnych.

Aneks

Kwestionariusz wywiadu

Wprowadzenie do badania

- Informacja o badaczu – kim jest, dla kogo pracuje?
- Informacja o badaniu – we współpracy (przy dofinansowaniu) województwa mazowieckiego przygotowujemy projekt skierowany do młodych osób z Pragi Płn. w wieku 15-25, którzy doświadczają zróżnicowanych problemów, uzyskanie informacji na temat potrzeb młodych osób służy zaplanowaniu działań i pozyskaniu na nie środków, dlatego ważne jest aby podzielili się swoimi obserwacjami i doświadczeniami.
- Chciałbym poprosić Ciebie o odpowiedź na kilkanaście pytań. Odpowiedzi będą poufne i nikt nie dowie się, co Ty konkretnie odpowiedziałeś, ankiety nie będą nigdzie dalej przekazywane. Zebrane odpowiedzi zostaną w anonimowy sposób wykorzystane do przygotowania raportu/sprawozdania.
- Chciałbym, żebyś odpowiedział na wszystkie pytania, lecz jeśli na jakieś pytanie nie będziesz chciał lub mógł odpowiedzieć, to powiedz o tym.
- Uzyskanie zgody na przeprowadzenie ankiety.

[info dla badacza]

respondent, w wieku 15-25 lat, powinien podzielać jeden z następujących problemów:

- uzależnienie (lub ryzyko uzależnienia związane z częstym korzystaniem ze środków psychoaktywnych)
- nadzór kuratorski
- toczące się postępowanie karne i ryzyko umieszczenia w zakładzie karnym/poprawczym/ośrodku szkolno-wychowawczym
- bezdomność (lub zagrożenie bezdomnością związane ze skomplikowaną sytuacją mieszkaniową/rodzinną)
- umieszczone w pieczy zastępczej
- które powróciły z pieczy zastępczej, ośrodka wychowawczego lub odsiedziały wyrok w zakładzie karnym
- nieuczące się (nie będące w systemie edukacji) i niepracujące zarobkowo

Metryczka

Płeć: K M

Wiek:

I Czas wolny:

1. Jak spędzasz najczęściej czas wolny?

.....

[Nie czytać odpowiedzi, tylko zaznaczyć te, które się pojawią lub zanotować inne]

Na spotkaniach z kolegami, przyjaciółmi, dziewczyną/chłopakiem,	1
Na uprawianiu sportu (siłownia, piłka, basen)	2
Na graniu w gry komputerowe	3
Na dyskotekach/ w klubach	4
Na oglądaniu telewizji	5
Na chodzeniu na koncerty	6
Na „nicnierobieniu”, np. odpoczywaniu, leżeniu, spaniu	7
W inny sposób	8

2. Czy chciałbyś mieć możliwość spędzać czas wolny w inny sposób?

- Tak
- Nie
- Brak odpowiedzi

Jeśli tak, to co utrudnia i co chciałbyś robić

.....

.....

II Zdrowie

Alkohol:

3. Czy zdarza ci się pić alkohol?

- Tak
- Nie
- Brak odpowiedzi

4. Jak często używasz alkoholu?

- Ile razy w tygodniu? (Średnio ile razy w tygodniu).....

5. Czy zdarza Ci się, że bywasz pod wpływem silnego upicia alkoholowego (zataczanie się, bełkotanie, luki w pamięci)?

np. ile razy w ostatnim miesiącu)

6. Czy miałeś jakieś problemy związane z byciem pod wpływem alkoholu? Jakież?

.....

[zapisać spontaniczną odpowiedź poniższa lista pomocnicza dla ankietera]

- problemy z policją, bójka, bycie ofiarą pobicia, kradzieży, problemy w pracy, problemy w domu, problemy w szkole, wypadek/uszkodzenie ciała, zniszczenie rzeczy lub ubrania, potrzeba skorzystania z pomocy medycznej, seks bez zabezpieczenia, niechciane doświadczenie seksualne, prowadzenie pojazdu pod wpływem, inne.

Narkotyki:

7. Czy używasz/używałeś innych środków psychoaktywnych niż alkohol?

- Tak
- Nie
- Brak odpowiedzi

8. Jakich środków używasz?

[Nie czytać wszystkich z listy, lista dla ankietera do zaznaczenia, przy każdym można zadać pytanie, kiedy ostatnio, w przedziałach czasowych]

	30 dni	7 dni	Więcej niż raz w ciągu ostatnich 7 dni
Marihuana lub haszysz,	1	2	3
Dopalacze	1	2	3
Substancje wziewne (kleje, benzyna, itd.)	1	2	3
Leki uspokajające i nasenne bez przepisu lekarza	1	2	3
Leki przeciwbólowe w celu odurzenia się	1	2	3
Amfetamina	1	2	3
Metamfetamina	1	2	3
Mefedron	1	2	3
LSD lub inne halucynogeny	1	2	3
Crack	1	2	3
Kokaina	1	2	3

Heroina	1	2	3
Ecstasy	1	2	3
Grzyby halucynogenne	1	2	3
GHB	1	2	3
Sterydy anaboliczne [jak się nie pojawi, to dopytać?]	1	2	3
Inne...	1	2	3

9. Czy miałeś jakieś problemy związane z byciem pod wpływem innych substancji psychoaktywnych? Jakie?

.....

[zapisać spontaniczną odpowiedź poniższa lista pomocnicza dla ankietera]

- problemy z policją, bójka, bycie ofiarą pobicia, kradzieży, problemy w pracy, problemy w domu (kłótnie, awantury), problemy w szkole, wypadek/uszkodzenie ciała, zniszczenie rzeczy lub ubrania, potrzeba skorzystania z pomocy medycznej, seks bez zabezpieczenia, niechciane doświadczenie seksualne, prowadzenie pojazdu pod wpływem, inne.

10. Hazard – czy stosujesz jakieś formy hazardu?

- Automaty, Karty lub kości, Loterie (zdrapki, lotto), Zakłady sportowe , inne

Ile razy w ostatnim miesiącu:

Uzależnienie:

11. Czy podejmowałeś kiedyś lub jesteś w trakcie leczenia/terapii związanych z nadużywaniem / uzależnieniem od alkoholu / innych substancji psychoaktywnych?

- Tak
- Nie
- Brak odpowiedzi / nie dotyczy

12. Czy rozważasz podjęcie leczenia/terapii związanej z nadużywaniem / uzależnieniem od alkoholu / innych substancji psychoaktywnych?

- Tak
- Nie
- Brak odpowiedzi / nie dotyczy

13. Gdybyś potrzebował, to co Ci może utrudniać podjęcie leczenia / terapii? (zapisać spontaniczną odpowiedź)

.....

Korzystanie z usług medycznych

14. Czy korzystasz z publicznej służby zdrowia?

- Tak
- Nie (podaj powód).....
- Brak odpowiedzi / nie dotyczy

15. Czy jesteś ubezpieczony?

- Tak
- Nie
- Nie wiem
- Brak odpowiedzi

16. Czy zawsze miałeś możliwość skorzystać z usług zdrowotnych w przypadku wystąpienia problemów zdrowotnych?

- Tak, zawsze miałem możliwość
- Czasem miałem możliwość
- Nigdy nie miałem możliwości

[Jeśli czasem lub nigdy, to jakie były przyczyny]

.....

17. Jak często zabezpieczasz się prezerwatywą podczas stosunków płciowych?

- Zawsze
- Często
- Od czasu do czasu
- Bardzo rzadko
- Nigdy
- Brak odpowiedzi/nie dotyczy

Jeśli nie używasz, z jakiego powodu?

Czy stosujesz inne formy antykoncepcji?

18. Czy kiedykolwiek robiłeś test w kierunku HIV?

- Tak
- Nie
- Brak odpowiedzi / nie dotyczy

Jaki był powód?

[nie pytać o wynik]

19. Czy kiedykolwiek robiłeś badania na choroby przenoszone drogą płciową?

- Tak
- Nie
- Brak odpowiedzi / nie dotyczy

Jaki był powód?

20. jak często czujesz, że jesteś zestresowany?

Prawie zawsze

często,

czasem

rzadko

nigdy

21. Co powoduje u Ciebie sytuacje stresowe?

.....

22. Jak bardzo byłbyś zainteresowany spotkaniem, uzyskaniem informacji na temat:

	Bardzo zainteresowany	Raczej zainteresowany	Raczej nie zainteresowany	Na pewno nie zainteresowany	Trudno powiedzieć [nie czytać]
Sposobów przeciwdziałania chorobom wenerycznym	1	2	3	4	5
Badań w kierunku chorób wenerych	1	2	3	4	5
Seksuologii	1	2	3	4	5
Spotkania z innym specjalistą w kwestiach zdrowia	1	2	3	4	5
Innych badań medycznych Jakich?.....	1	2	3	4	5
Uzależnień i przeciwdziałania im	1	2	3	4	5
Placówek udzielających wsparcia w leczeniu uzależnienia,(w tym alkoholu, narkotyków, hazardu, gier, seksu, komputera, telefonu etc.)	1	2	3	4	5

III Mieszkanie, bezdomność / zagrożenie bezdomnością:

23. Jaka jest twoja sytuacja mieszkaniowa?

- stabilna (stałe miejsce zamieszkania, brak zadłużenia, prawo do lokalu, najem na wolnym rynku)
 - niestabilna (dopytać dlaczego? Np.: zadłużenie czynszowe, zagrożenie eksmisją,.....
.....
 - nie mam stałego miejsca zamieszkania [dopytać o przyczyny i miejsce/-a bytowania]
-

24. Czy chciałbyś zmienić swoją sytuację mieszkaniową?

- Tak
- nie
- nie wiem [nie czytać]

Co może ci utrudnić lub ułatwić zmianę sytuacji mieszkaniowej? [zapisać spontaniczną odpowiedź]

.....
.....

IV Związki i relacje (rodzina, partner/partnerka, grupa towarzyska):

25. Wskaż nie więcej niż dwie osoby, na które możesz liczyć w trudnych chwilach, w radzeniu sobie z problemami?

.....

[można dopytać dlaczego te osoby]

26. Jak oceniasz swoje relacje z rodzicami (na skali)?

Bardzo złe 1 – 2 – 3 – 4 – 5 Bardzo dobre

Co na to wpływa?

.....

Czy chciałbyś zmienić te relacje, co utrudnia?

.....

27. Powiedz jak często:

	Prawie zawsze	Często	Czasem	Rzadko	Prawie nigdy	Trudno powiedzieć [nie czytać]
W twoich kontaktach z rodzicami pojawiają się konflikty	1	2	3	4	5	6
Możesz otrzymać wsparcie emocjonalne od rodziców	1	2	3	4	5	6
Możesz łatwo pożyczyć pieniądze od rodziców	1	2	3	4	5	6
Możesz porozmawiać z rodzicami o swoich problemach	1	2	3	4	5	6

28. Czego najczęściej dotyczą Twoje konflikty z rodzicami?

.....
.....

29. Czy masz dzieci?

- Tak
- Nie
- Brak odpowiedzi

Ile.....

30. Jak często masz kontakt z dzieckiem/dziećmi?

- Stały, codzienny kontakt
- Ograniczony, utrudniony kontakt
- Brak kontaktu

Przy ograniczonym i braku kontaktu, dopytać o przyczyny:

.....

31. Jak oceniasz swoje relacje z dzieckiem/dziećmi (na skali)?

Bardzo złe 1 – 2 – 3 – 4 – 5 Bardzo dobre

Co na to wpływa?

.....

Czy chciałbyś zmienić te relacje, co utrudnia?

.....

32. Czy jesteś związku z partnerem/partnerką?

- Tak
- Nie
- Brak odpowiedzi

33. Jak oceniasz swoje relacje z partnerem/partnerką (na skali)?

Bardzo złe 1 – 2 – 3 – 4 – 5 Bardzo dobre

Co na to wpływa?

.....

Czy chciałbyś zmienić te relacje, co utrudnia?

.....

V Edukacja:

34. Jakie masz wykształcenie?

- niepełne podstawowe
- podstawowe
- niepełne gimnazjalne
- gimnazjalne
- zasadnicze zawodowe
- średnie zawodowe
- średnie ogólnokształcące
- wyższe

(Z jakiego powodu nie ukończyłeś szkoły podstawowej/gimnazjum?)

35. Czy obecnie się uczysz?

- Tak [dopytać o typ szkoły]
- Nie

VI Praca/zatrudnienie, kursy/uprawnienia:

36. Jaka jest twoja sytuacja zawodowa?

- Stała praca [dopytać o rodzaj umowy].....
- Praca dorywcza (z i bez umowy)
- Brak pracy
- Inne...

37. Czy prowadzisz nielegalną działalność zarobkowa?

- Tak
- Nie
- Brak odpowiedzi

Jakie są przyczyny braku legalnej pracy?

.....

Co ułatwiłoby ci podjęcie legalnej

pracy?.....

38. Czy posiadasz jakieś kwalifikacje zawodowe lub kursy?

- Tak (jakie?)

- Nie

39. Jakie kwalifikacje chciałbyś pozyskać w celu podjęcia legalnej pracy zarobkowej?

- Wykształcenie zawodowe, jakie.....
- Kursy, jakie.....
- Szkolenia, jakie.....
- Inne.....

Co może ci utrudnić albo ułatwić pozyskanie tych kwalifikacji?

.....
.....

VII Instytucje:

40. Czy przebywałeś kiedyś w którejś z wymienionych placówek?

- Młodzieżowy ośrodek socjoterapii
- Młodzieżowy ośrodek wychowawczy
- Placówka opiekuńczo-wychowawcza (dom dziecka)
- Zakład poprawczy
- Zakład karny
- Placówka interwencyjna np. pogotowie opiekuńcze , policyjna izba dziecka
- Inne.....

41. Czy korzystałeś kiedyś z wsparcia lub pomocy instytucji (np. urząd pracy, ops, poradnia,)?

- Tak [czy ocenia jako pomocne, dlaczego?]

Jeśli tak, jak do niej trafiłeś

- Nie [dlaczego nie korzystał]

42. Czy toczy się wobec ciebie postępowanie sądowe w sprawie karnej lub innej np. opiekuńczej?

- Tak
- Nie
- Brak odpowiedzi

43. Czy jesteś zagrożony umieszczeniem w:

- Młodzieżowym ośrodku wychowawczym
- Zakładzie poprawczym
- Zakładzie karnym
- Inne.....?

VIII Źródła wsparcia:

44. Co według Ciebie mogłoby Ci pomóc w trudnych sytuacjach, które cię spotykają/ pomóc rozwiązać problem z jakim aktualnie się zmagasz?

[zapisać spontaniczną odpowiedź]

.....

Które z poniższych rozwiązań byłoby dla ciebie pomocne:

	Bardzo pomocne	Raczej pomocne	Raczej mało pomocne	W ogóle nie pomocne	Trudno powiedzieć [nie czytać]
Posiadanie stałej legalnej pracy	1	2	3	4	5
Podjęcie terapii/leczenia związanego z uzależnieniem	1	2	3	4	5
Pomoc psychologa	1	2	3	4	5
Ukończenie/kontynuowanie edukacji	1	2	3	4	5
Pomoc prawna	1	2	3	4	5

(temat					
Ograniczenie kontaktów z obecnym środowiskiem towarzyskim	1	2	3	4	5
Ograniczenie kontaktów z obecnym środowiskiem rodzinnym	1	2	3	4	5
Podniesienie kwalifikacji zawodowych (kurs, szkolenie, staż)	1	2	3	4	5
Wsparcie organizacji zapewniających pomoc postpenitencjarną	1	2	3	4	5
Własne miejsce zamieszkania	1	2	3	4	5
Pomoc innego specjalisty, jakiego (np. hazardu, uzależnienia)	1	2	3	4	5

45. Czy w rozwiązaniu twoich problemów znacznie mogłaby pomóc osoba mobilna, która w ramach swojej pracy mogłaby być w środowisku (przyjść na podwórko, towarzyszyć w kontakcie z innymi instytucjami, wysłuchać i zaplanować najlepszą strategię rozwiązania problemów, wskazać i doprowadzić do adekwatnych specjalistów np., terapeuty lub prawnika)

- Tak
- Nie
- Brak odpowiedzi

Czy widzisz jakieś inne rozwiązania twoich bieżących problemów?

.....

46. Czy korzystałbyś z oferty stacjonarnego miejsca w okolicach twojego zamieszkania, działającego na zasadzie kawiarni, w którym młode osoby mogłyby dostać wsparcie prawne/ związane z uzależnieniem/ psychologiczne/ związane z uzawodowieniem/ kontynuacją edukacji / inne wsparcie (np. w sferze spędzania wolnego czasu - dostęp do internetu, gry towarzyskie, wsparcie realizacji własnych pomysłów związanych z np. sportem, kultura,

- Tak
- Nie
- Brak odpowiedzi